

GRAMATIKOM KROZ ONOMASTIKU

Zbornik radova

Urednice

doc. dr. sc. Maja Glušac

doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

Izdavač

Filozofski fakultet
Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku

Za izdavača

Loretana Farkaš

Urednice

Maja Glušac, Ana Mikić Čolić

Recenzenti

Vlasta Rišner, Goran Tanacković Faletar

Prijevod sažetaka

Goran Milić

Grafičko oblikovanje i tisak

Krešendo, Osijek

© Autori i Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2019.
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati ni na bilo koji drugi način
reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

ISBN 978-953-314-114-5

CIP zapis dostupan je u računalnom katalogu
Gradske i sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 141021058

Objavljivanje zbornika financijski je potpomoglo
Ministarstvo znanosti i obrazovanja Republike Hrvatske

Filozofski fakultet
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

GRAMATIKOM KROZ ONOMASTIKU

Zbornik radova

Urednice

doc. dr. sc. Maja Glušac
doc. dr. sc. Ana Mikić Čolić

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FILOZOFSKI FAKULTET

Osijek, 2019.

SADRŽAJ

Riječ urednica	7
Mihaela Komar, Maja Glušac <i>Mia, Mije i/ili Mia, Mie – (ne)umetanje glasa / u imena i pokrate</i>	11
Matea Sesar, Maja Glušac Glasovne promjene u imenima	31
Mihaela Majetić, Maja Glušac Hodonimija grada Osijeka	45
Mia Filipov, Maja Glušac Kakvu je ženu stvorio medijski diskurs? – imenovanje žena u medijima	65
Betina Domazet, Ana Mikić Čolić Tvorba etnika u hrvatskom jeziku	83
Bernardica Domorad, Ana Mikić Čolić Što je (u) ime(nu)? – onimizacija i eponimizacija u hrvatskom jeziku	95
Ljubica Gašparević, Ana Mikić Čolić <i>Nomen est omen</i> – tvorba nadimaka u hrvatskom jeziku	109
Ana Šakić, Ana Mikić Čolić Kako se rađa riječ? – tvorba imena tvrtki i robnih marki	117
Pojmovnik	127
Imensko kazalo	129

Mia Filipov
Maja Glušac

Kakvu je ženu stvorio medijski diskurs? – imenovanje žena u medijima

Na početku rada utvrđuju se činjenice koje prezime, kao obveznu sastavnicu imenske formule, određuju i njezinom najbitnijom sastavnicom: prezimena su stalna, nepromjenjiva i nasljedna te služe ponajprije za identifikaciju, ali mogu biti i izvor brojnih informacija o osobama koje ih nose (npr. označuju podrijetlo, obiteljsko naslijeđe, imovinski i socijalni status, nacionalnu ili vjersku pripadnost i dr.). U radu se propituje uporaba prezimena ženskih osoba u pisanim medijima: korpus su činile dvije skupine – promatrala se uporaba i zastupljenost različitih načina imenovanja pet hrvatskih političarki u usporedbi s načinom imenovanja pet hrvatskih pjevačica i glumica. S obzirom na strategije (ne)uljudnosti analiza je bila usmjerena na morfosintaktičke strukture koje se aktiviraju pri imenovanju (imenovanje osobnim imenom, ženskim prezimenom ili nadimkom).

Ključne riječi: žensko prezime, prezime ženske osobe, sufixi *-ica* i *-ka*, teorija uljudnosti, medijski diskurs

1. UVOD – VAŽNOST PREZIMENA

Sve do 11. stoljeća čovjeku je za identifikaciju bilo dovoljno samo osobno ime, a prezime nije bilo u uporabi (Šimunović, 2009: 168). Ipak, budući da su razvitak društva i sve složenija društvena zbilja zahtijevali što točniju i precizniju identifikaciju i diferencijaciju pojedinaca, ljudi su, uz svoja imena, od 11. stoljeća počeli rabiti i prezimena te se stoga može reći da je prezime društveni čin, odnosno da je proizašlo iz potreba društva. Nastanak prezimena povezuje se s feudalnim poretom kada su obitelji bile organizirane kao krvne ili proizvoljne jedinice koje su pripadale povlaštenima ili potlačenima. (Šimunović, 1985: 15–16) U skladu s tim, prva su prezimena pripadala plemićima te im osiguravala ugled, položaj i imetak, odnosno osiguravala su im stjecanje povlastica te prenošenje tih povlastica njihovim potomcima. (Šimunović, 1985: 15–16) Prekretnicom u usustavljanju prezimena smatraju se odluke Tridentskog koncila (1545. – 1563.) kojima se uvodi obvezatno vođenje matičnih knjiga (Frančić, 2002: 14), a pojavom Jozefinskog patenta 1780. godine ozakonila se imensko-prezimenska formula te su time prezimena postala obveznom sastavnicom imenske formule svakog pojedinca u službenoj komunikaciji. (Frančić, 2002: 54)

Prva hrvatska prezimena bila su zapravo nadimci (*Rak, Tur, Hlap, Zlurad, Mrkša, Grdan, Prodan, Povržen, Grubeša, Črni*) te su imala profilaktičku ulogu – štitila su djecu od zlih duhova u davno doba kad je pomor djece bio izuzetno velik. (Šimunović, 2009: 170) Kada je riječ o motiviranosti porijekla hrvatskih prezimena, Šimunović (2009: 170–171) ističe četiri temeljna pitanja. Prvo je pitanje *čiji si?* te se odgovorom na to pitanje dobije prezime koje je prisutno u svim europskim jezicima (npr. prezimena na *-ić, -ović, -ević, -ivić*). Druga je skupina prezimena vrlo stara po porijeklu, česta je u zapadnih Slavena te je motivirana odgovorom na pitanje *kakav si?* (velik, malen, crn, bijel, mudar itd.). Trećoj skupini pripadaju prezimena koja nastaju kao odgovori na pitanje *odakle si?* (npr. *Medimurec, Ramljak, Sremec, Bošnjaković, Bosnić*). Ta je prezimenska skupina vrlo bitna za Hrvate jer predstavlja „važne i pouzdane označnike u zamršenim hrvatskim migracijama.“ (Šimunović, 2009: 171) Četvrtoj skupini pripadaju prezimena nastala kao odgovor na pitanje *što si, čime se baviš?* (npr. *Kovač, Tkalec, Kolesar, Ribarić, Varga*).

Budući da prezime prati čovjeka od rođenja do smrti, čini dio njegova identiteta, uvođi ga u društvo te se po njemu zna da je netko negdje postojao i da je nekome pripadao (Šimunović, 1985: 14), važnost je prezimena vrlo velika. Tako P. Šimunović navodi: „Prezimenom točno identificiramo (imamo u pameti) upravo tu određenu osobu u mnoštvu drugih osoba. Biva tako od rodilišta pa do radilišta, preko svakodnevnog boravišta do vječnog prebivališta; na grobnoj ploči, u razredu, četi, momčadi, strukovnom društvu, na kakvoj priredbi...“ (Šimunović, 1985: 14) Nadalje, Šimunović (1985: 14) ističe kako su sveukupna znanja o nekoj osobi sažeta upravo u prezimenu te osobe, odnosno sadržaj nečijega prezimena pohranjuje se u naša sjećanja ovisno o ugodnim ili neugodnim iskustvima proizašlima iz izravnoga ili neizravnog poznavanja osobe. Dakle, prezime u sebi sadrži više informacija od imena: označuje podrijetlo, čitavu povijest jednoga roda te se katkada njime označuje i obiteljsko naslijeđe, odnosno imovinski i socijalni status, nacionalna ili vjerska pripadnost ili pak političko usmjerenje. (Kekez, 2011: 59) Važnost se prezimena ogleda i u tome što je ono stalno, nepromjenjivo i nasljedno. (Šimunović, 2009: 167–168) Jednom utvrđeno, za razliku od osobnoga imena koje se često pojavljuje u različitim oblicima (npr. *Petar, Pero, Perica, Perić...*), prezime se opire promjenama, dobiva službeno-pravni status te zato ima najširi radijus prepoznatljivosti i najšire područje uporabe. (Šimunović, 1985: 16) Dakle, prezime je čovjeku izrazito važno: njime se on potpisuje, svjedoči, obraća drugome, njime se prepoznaje. (Šimunović, 1985: 13) O izuzetnoj i neupitnoj važnosti prezimena može se stoga zaključiti sljedeće: „Prezimena su postojani međaši našeg jezičnog i etničkog protega u prošlosti. Oni su čuvari starijih jezičnih pojava, poklade obličnih i semantičkih obilježja, svjedoci nekadašnjeg svjetonazora. Prezimena su vjerodostojni spomenici materijalne i duhovne kulture naroda koji ih je stvorio i koji ih čuva kao izraze neprekinuta sjećanja.“ (Šimunović, 1985: 10)

S obzirom na opisanu važnost prezimena, ovim se radom istražuje uporaba prezimena ženskih osoba u pisanim medijima.

2. ŽENSKO PREZIME ILI PREZIME ŽENSKJE OSOBE – ILI OBOJE?

Kako je već u radu istaknuto, sastavni su dijelovi svake imenske formule ime i prezime. Iako je ime najstarija antroponimijska kategorija te je s gramatičkoga gledišta ravnopravno prezimenu, s obavijesnoga pak gledišta prezime je nadređeno osobnom imenu:¹ „Ozakonjenjem imensko-prezimenske formule prezime je postalo njezinim glavnim članom, a osobnom je imenu pripala „pomoćna“ uloga razlikovanja osoba istog prezimena.“ (Frančić, 1996: 18) Pri tome je bitno napomenuti da postoje razlike između morfosintakse i pragmatike imenske formule muške osobe u odnosu na imensku formulu ženske osobe. Za razliku od imenske formule muške osobe koja „pokazuje stabilnost i manji broj varijacija“, imenska formula ženske osobe „pokazuje veliku morfosintaktičku nestabilnost i iznimke. Ponašanje imenskih formula muških i ženskih osoba u hrvatskom jeziku na svojevrsan je strukturni način označilo rodnu različitost, a prema nekima i rodnu neravnopravnost u jeziku.“ (Kuna, 2014: 72) Upravo se rodna neravnopravnost, kao i „seksizam koji se najčešće reflektira u vidu negativne medijske objektivizacije i seksualizacije, u pravilu žena“ (Lubina, Brkić Klimpak, 2014: 214), odražava i u onomastičkim sredstvima i nestandardnom uporabom ženskih prezimena tvorenima sufiksima *-ka* i *-ica*.

Budući da je u onomastičkoj literaturi postojala terminološka neujednačenost, odnosno više načina oznake imenske formule ženske osobe,² A. Frančić (2008) jednoznačno razlikuje značenja sintagma *žensko prezime* i *prezime ženske osobe*: „sva prezimena kojima se imenuju ženske osobe, bez obzira na to jesu li izrazno ista s muškim prezimenima ili različita od njih“ određuju se kao *prezimana ženskih osoba*. Sintagma *žensko prezime* uporabno se ograničava na nestandardnojezične idiome te na književnoumjetnički, razgovorni i u novije vrijeme publicistički stil, a odnosi se na „specifičnim sufiksima od muških prezimena izvedena prezimena ženskih osoba.“ (Frančić, 2008: 587) Dakle, prezimena ženskih osoba kao što su *Kosor*, *Pusić*, *Badrić* i *Cvitešić* funkcionalnostilski i pragmatički se razlikuju od ženskih prezimena *Kosorica*, *Kosorova*, *Pusička*, *Pusićeva*, *Badrička* i *Cvitešićka*. S normativne strane promatrana – samo su prezimena ženskih osoba u suvremenom hrvatskom jeziku dijelom jezične norme. Međutim, tijekom hrvatske onomastičke povijesti i ženska su prezimena bila jednako normativno prihvatljiva te su oblici ženskih

1 Kada je u pitanju onomastičko nazivlje, neusklađenosti nalazimo u odnosu na funkcionalne stilove: u razgovornom i administrativnom stilu pojam se *imena* značenjski izjednačuje s *imenskom formulom*. Potvrda je tomu definicija osobnoga imena u *Zakonu o osobnom imenu*: „osobno ime sastoji od imena i prezimena“. Dakle, ono što se u *Zakonu o osobnom imenu* naziva *osobnim imenom* u hrvatskoj onomastičkoj terminologiji smatra se *imenskom formulom*.

2 Primjerice, T. Maretić (1924: 197) u svojem jezičnom savjetniku rabi opisni naziv *prezimana*, kad služe za žene, M. Hraste (1954) piše o *ženskim prezimenima*, F. Cipra, P. Guberina i K. Krstić (1998: 28) u pravopisu rabe naziv *prezimana ženskih osoba*, S. Babić (1986: 240) govori o tvorbi *prezimana s oznakom ženskih osoba*, a A. Gluhak (2001) piše o *ženskim oblicima prezimena*, *ženskim prezimenskim oblicima*, *ženskim prezimenima* i *prezimenima ženskih osoba* (navedeno prema Frančić, 2008: 582).

prezimana uvelike ovisili o izvanjezičnim čimbenicima: primjerice, T. Maretić oblikom ženskoga prezimena razlikuje žene prema bračnom statusu: „Tko ima pravoga jezičnoga osjećanja, on će pisati i govoriti za žensko, ako je udato ili udovica: Milica Nikolička, za Danicu Petrovičku, sa Zorom Vidovićkom, ako je djevojka: Milica Nikolićeva, za Danicu Petrovičevu, sa Zorom Vidovićevom; u ovom drugom slučaju dobro je također: Milica Nikolića, za Danicu Petrovića, sa Zorom Vidovića itd.“ (Maretić, 1924: 197) Potvrde su tomu i primjeri iz književnih djela u kojima su ženska prezimena bila sasvim uobičajena: primjerice *Dora Krupićeva*, *Klara Grubarova*, *Giga Barićeva*. Tako je bilo sve do sredine 20. stoljeća,³ dok se u suvremenom hrvatskom jeziku uporaba ženskih prezimena zadržala, no predstavlja *poseban problem*: „Poseban su problem tzv. ženska prezimena, danas u standardnome jeziku uglavnom neživotna, a u nestandardnojezičnim idiomima veoma živa kategorija.“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 328) U razgovornome se jeziku vrlo često sufiksima *-ova/-eva*, *-ka* i *-ica* tvore ženska prezimena, bez obzira na bračni status, a uglavnom se upotrebljavaju kad se govori o osobama koje nisu nazočne. Kada se takvi oblici rabe za oslovljavanje nazočne ženske osobe, mogu imati pejorativno značenje. U književnoumjetničkome su stilu ženska prezimena također stilski obilježena „pa se upotrebljavaju u dijalogu, u kontekstima u kojima nema poštovanja za osobu koju označuje, obično za osobe nižih društvenih slojeva, a često ih nalazimo u humorističkom stilu ili humoristički intoniranim rečenicama s različitim stilskim vrijednostima.“ (Babić, 1991: 279) Budući da „službeno ime sadrži nulti stupanj afektivnosti“ te da „bilo kakva preinaka (kraćenje, izvođenje i sl.) dovodi do afektivnog (pejorativnog – u pogrđnih imena) značenja“ (Frančić, 2006: 330–331), preporuča se izbjegavati uporabu ženskih prezimena u stilski neutralnom izričaju. Branko Kuna (2014: 83) zaključuje da „takvo afektivno imenovanje nije slučajno, već hotimično; riječ je o prikrivenoj, benevolentnoj, ali i provjerenom seksističkoj strategiji koja je ujedno i način diskvalifikacije i delegitimizacije žene u politici.“ Nadalje, Kuna navodi da se u takvim člancima „odražavaju seksistička stajališta, senzacionalizam, nihilističko nijekanje autoriteta, manjak poštovanja, trivijalizacija visokih dužnosti (i položaja) koje obnašaju žene, a ne izricanje suprotstavljenog mišljenja.“ (Kuna, 2014: 78–79) Međutim, Gluhak (2001: 71) pak dodaje i to da „u takvim oblicima nema nikakva posebna poštovanja, a što pak ne znači da je u tome nepoštovanje, iako ima i takve upotrebe.“

Cilj je rada stoga provjeriti učestalost uporabe ženskih prezimena u publicističkome stilu, osobito u odnosu na njegov utjecaj na druge stilove: „Kako je publicistički funkcionalni stil filter kroz koji mnoge značajke razgovornog stila postupno ulaze u općeobvezatni standard, novinari i publicisti morali bi upotrebljavati jezik usklađen sa zahtjevima standardnojezičnih norma i biti svjesni odgovornosti koji je posljedica činjenice da čita-

3 Primjerice, A. Gluhak (2001: 68) navodi da u *Hrvatskom pravopisu* Franje Cipre, Petra Guberine i Krune Krstića iz 1941. piše: „Uz prezime ženske osobe može se, ako je neudata, dodati pridjevni nastavak *-eva*, *-ova*: Đurđica Agićeva, ili, ako je udata, nastavak *-ka* (ili drugi koji): Markovička, Novakovica, Turkaljica, pa se takva prezimena sklanjaju; na pr. Đurđici Agićevoj, Markovićkom.“ I M. Hraste (1954: 138) navodi kako se u ondašnjoj razgovornoj praksi upotrebljavalo sufikse *-ica* i *-ka* kada bi bilo riječi o udanoj ženi koja nije aktivna u razgovoru, odnosno sufikse *-ova* i *-eva* kada je riječ o neudanim ženama.

telji, slušatelji i gledatelji svakodnevno prate njihov jezik i da mnogi od njih tako oblikuju svoju jezičnu svijest.“ (Hudeček, Mihaljević, 2009: 10–11)

3. PRAGMATIČKI POJAM ULJUDNOSTI

Uporaba oblika prezimena ženskih osoba u ovom je radu posebno proučavana kroz prizmu pragmatičkoga pojma uljudnosti. Taj se pojam „sustavno počinje proučavati sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća ponajprije zahvaljujući teorijskom doprinosu autora s anglosaksonskoga govornog područja“ (Matešić, Marot Kiš, 2015: 104), među kojima treba izdvojiti Paula Gricea, Geoffreyja Leecha te Penelope Brown i Stephena Levinsona, „koji uljudnost proučavaju kao strategiju koju govornik primjenjuje da bi ostvario određeni cilj ili niz ciljeva.“ (Marot, 2005: 56) Paul Grice (1987) svoju je koncepciju jezične komunikacije zasnovao na načelu suradnje (*cooperative principle*) koje je razložio na četiri kategorije: kategoriju kvantitete, kategoriju kvalitete, kategoriju odnosa i kategoriju načina. Kategorija kvantitete glasi: učini doprinos obavijesnim koliko se to zahtijeva, odnosno ne učini doprinos obavijesnijim nego što je potrebno; kategorija kvalitete glasi: neka tvoj doprinos bude istinit, odnosno ne reci ono što je lažno i za što nemaš potreban dokaz; kategorija odnosa glasi: budi relevantan u odnosu na temu; kategorija načina glasi: budi jasan, posebice izbjegavaj nerazumljivost izraza, izbjegavaj dvosmislenost, budi kratak i budi točan.

Prema Geoffreyju Leechu (1983) načelo uljudnosti može se razložiti na šest maksima: maksimu takta, maksimu velikodušnosti, maksimu suglasnosti, maksimu skromnosti, maksimu simpatije te maksimu odobravanja. Kako navodi M. Vrban „sva su načela usmjerena svođenju na najmanju moguću mjeru izražavanja neuljudnih mnijenja i svođenju na najveću moguću mjeru izražavanja uljudnih mnijenja“ (Vrban, 2016: 8): maksima takta nalaže poštivanje interesa i prava drugoga, maksima velikodušnosti umanjivanje vlastite koristi i povećavanje tuđe, maksima suglasnosti umanjivanje nesuglasja s drugima, maksima skromnosti kritiku uperenu prema samome sebi i pohvalu drugima, maksima simpatije umanjivanje antipatije prema drugima te maksima odobravanja umanjivanje neodobravanja drugih s ciljem izbjegavanja neslaganja i povećavanja solidarnosti. D. Marot (2005: 57) navodi da „Leech nastoji objasniti zašto se govornici ne pridržavaju uvijek Griceovih načela te svako odstupanje od njih objašnjava principom uljudnosti, odnosno govornikovim nastojanjima da u određenim okolnostima jače izrazi uljudna ili neuljudna mnijenja primjenom maksima takta, velikodušnosti, odobravanja, skromnosti, suglasnosti ili simpatije.“

Penelope Brown i Stephen Levinson razvijaju vlastitu teoriju uljudnosti u čijem središtu stoji pojam *obraza*⁴ (*face*) u smislu ugleda koji se „odnosi na osjećaj pojedinca o vlastitoj vrijednosti koji može biti ugrožen ili opravdan kroz komunikaciju s drugima nizom činova koji ugrožavaju obraz (suhoparna službenost, pozitivna uljudnost i negativna uljudnost)“ (Marot, 2005: 57). Prema Brown i Levinsonu usmjerenost na pozitivni

4 Usp. Yule, 1996: 59–69.

obraz rezultira pozitivnom uljudnošću „koja je odgovor na želju slušaoca da se drugima sviđa i da ga odobravaju“ (Marot, 2005: 57), odnosno odražava potrebu za povezanošću s drugima, a negativna uljudnost usmjerena je negativnom obrazu koji se odnosi na pojedinčevu potrebu za samostalnošću, odnosno takvim se oblikom uljudnosti iskazuje poštovanje prema sugovorniku i uvažavaju njegove potrebe. Oni smatraju da „uljudnost uvijek uključuje namjeru govornika i njegova očekivanja vezana uz reakciju primatelja poruke pa takva uljudna poruka ili govorni čin mogu biti uvredljivi za sugovornika.“ (Marot, 2005: 57)

Budući da se „uljudnost ostvaruje putem funkcije i društvenog značenja jezičnih struktura, teorija (jezične) uljudnosti uvelike je usmjerena, uz ostalo, i na tipologiju jezičnih sredstava koja u pojedinim jezicima služe za iskazivanje uljudnosti.“ (Matešić, Marot Kiš, 2015: 103) Tako se strategije neuljudnosti ostvaruju, primjerice, uporabom neprikladnih izraza, uporabom zamjenica te, što je za ovaj rad najvažnije, modifikacijom imena. Budući da pojam (ne)uljudnosti označava „svjesno uloženi napor govornika u iskazivanje određene namjere“ (Matešić, Marot Kiš, 2015: 105), vrlo je važno ispitati odnos između namjere autora članaka i uporabe jezičnih strategija kojima se modificiraju imena ženskih osoba.

4. IMENOVANJE ŽENA U MEDIJIMA – METODOLOGIJA I ISTRAŽIVANJE

Istraživanje je usmjereno na imenovanje ženskih osoba u hrvatskome medijskom diskursu. Korpus je prikupljan od travnja do srpnja 2017. godine, a čini ga ukupno 1000 pojava različitih načina imenovanja ženskih osoba: 500 je primjera imenovanja hrvatskih političarki – Jadranke Kosor, Milanke Opačić, Vesne Pusić, Ruže Tomašić i Kolinde Grabar-Kitarović, i 500 je primjera imenovanja žena s hrvatske estradne scene – Zrinke Cvitešić, Natali Dizdar, Maje Šuput, Nine Badrić i Jelene Rozge. Za svaku je osobu istraženo prvih 50 pojava imenovanja u mrežnim izdanjima dnevnih novina *Večernji list* i prvih 50 pojava imenovanja u mrežnim izdanjima dnevnih novina *24 sata* (ukupno 100 pojava imenovanja na mrežnim stranicama dnevnih novina). Načini su imenovanja ženskih osoba podijeljeni s obzirom na (morfo)sintaktička obilježja u dvije skupine: u prvoj su skupini stilski neutralni načini imenovanja kojima se ne pripisuju nikakvi osobiti pragmatički učinci (osim osnovne funkcije identifikacije) te se pretpostavlja da su u njima aktivirane samo strategije uljudnosti – takvih je mogućnosti bilo devet, a u svima se javlja *prezime ženske osobe*: 1) ime + prezime, 2) samo prezime, 3) inicijal imena + prezime, 4) apozicija + ime + prezime, 5) atribut(i) + ime + prezime, 6) atribut(i) + apozicija + ime + prezime, 7) apozicija + prezime, 8) atribut + prezime i 9) atribut(i) + apozicija + prezime. Drugoj skupini (morfo)sintaktičkih mogućnosti imenovanja ženskih osoba pripadaju oni načini kojima se postiže određeni pragmatički učinak te se pretpostavlja da će njima biti

aktivirane i strategije neuljudnosti – takvih je mogućnosti bilo šest: 1) žensko prezime, 2) osobno ime, 3) atribut + ime, 4) apozicija + ime, 5) atribut + apozicija + ime i 6) nadimak. Osnovna je pretpostavka od koje se u analizi prikupljenih primjera pošlo jest ta da je *neutralni* način imenovanja (tj. prva skupina mogućih načina imenovanja) znatno učestaliji u odnosu na imenovanja kojima se postiže određeni pragmatički učinak (tj. druga skupina mogućih načina imenovanja). U odnosu na tu pretpostavku, pozornost je u analizi usmjerena upravo na primjere druge skupine te se u istraživanju krenulo od sljedećih pretpostavki: 1) ti će primjeri biti zastupljeniji u novinama *24 sata* u odnosu na *Večernji list*, 2) ovisit će o vrsti medijskoga sadržaja – manje će se njima imenovati političarke, 3) ovisit će o mjestu pojavljivanja u novinskome članku – bit će učestaliji u naslovima nego u tijelu teksta, 4) ovisit će o vrsti teksta, odnosno o tome je li imenovana osoba prisutna (primjerice u intervjuu) ili ju se spominje bez njezina prisustva, 5) češće će se njima ostvarivati *negativni* pragmatički učinci, odnosno aktivirat će se strategije neuljudnosti – npr. izostanak poštovanja prema imenovanoj osobi, pejorativnost, ironija i sl.

4.1. Rezultati istraživanja načina imenovanja hrvatskih političarki

U nastavku rada donosi se tablični prikaz zastupljenosti različitih načina imenovanja hrvatskih političarki.

Tablica 1. *Uporaba različitih načina imenovanja hrvatskih političarki*

	Jadranka Kosor		Milanka Opačić		Vesna Pusić		Ruža Tomašić		Kolinda Grabar-Kitarović		UKUPNO
	VL	24S	VL	24S	VL	24S	VL	24S	VL	24S	
IME + PREZIME	26	23	19	19	22	22	27	11	7	10	186
PREZIME	11	23	20	22	16	18	9	27	10	3	159
INICIJAL + PREZIME	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	4
APOZICIJA + IME + PREZIME	1	1	6	1	3	-	2	1	20	12	47
ATRIBUT + IME + PREZIME	-	-	1	2	-	-	-	1	-	-	4
ATR. + APOZ. + IME + PREZIME	10	2	3	2	6	6	8	8	5	-	50
APOZICIJA + PREZIME	-	-	-	2	2	1	1	-	8	4	18
ATR. + APOZ. + PREZIME	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
ATRIBUT + IME	-	-	-	1	-	-	2	-	-	-	3
APOZICIJA + IME	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
ŽENSKO PREZIME	-	1	-	1	-	3	-	-	-	-	5
NADIMAK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	3	3
IME	-	-	-	-	-	-	-	1	-	18	19

Iz tabličnog je prikaza zastupljenosti različitih načina imenovanja hrvatskih političarki vidljivo da prevladava *neutralni* način imenovanja – dakle, one morfosintaktičke strukture u kojima se javlja *prezime ženske osobe* te se ne aktiviraju strategije neuljudnosti. Takvih je primjera ukupno 469, a u nastavku navodimo po jedan primjer opisanih devet mogućnosti:

- a) ime + prezime: *Kod bivših premijera najbolje je, nakon 10 mjeseci u Banskim dvorima, prošla Jadranka Kosor.* (VL)
- b) samo prezime: *Upitana ima li premijer Andrej Plenković plan B, Kosor je kazala da se ne bi upuštala u spekulacije.* (24 sata)
- c) inicijal imena + prezime: *Tomislav Karamarko u svojoj je koaliciji šlepao HSP AS, koji se u međuvremenu riješio R. Tomašić, stranka je imala tri mandata nakon prethodnih izbora, a Ivan Tepeš, tadašnji šef stranke, bio je i potpredsjednik Sabora.* (VL)
- d) apozicija + ime + prezime: *Nakon smjene kolegice Milanke Opačić postao je i potpredsjednik Sabora.* (VL)
- e) atribut(i) + ime + prezime: *SDP-ova Milanka Opačić htjela je znati koliko je, u vrijeme njegova mandata, zakona stavljeno van snage, odnosno koliko ih u cijelosti suspendirano, aludirajući očito na Obiteljski zakon koji je ona predložila kao bivša ministrica, a koji je jedini zakon ikad koji je u cijelosti suspendiran (a ne samo pojedine odredbe kao inače).* (VL)
- f) atribut(i) + apozicija + ime + prezime: *HNS je, naime, bio i ostao najžešći kritičar Tuđmanove politike prema BiH, a nekadašnja predsjednica te stranke Vesna Pusić bijes dobrog dijela javnosti izazvala je izjavom da je Hrvatska počinila agresiju na susjednu državu.* (VL)
- g) apozicija + prezime: *“Smatram da je kolegica Opačić mogla uraditi puno više na dužnosti potpredsjednice Sabora”, rekao je Glavašević, ali o detaljima nije htio govoriti.* (24 sata)
- h) atribut + prezime: -
- i) atribut(i) + apozicija + prezime: *Biste li mom sinu dali tu razliku od 250 kn koja nedostaje u ovoj jednadžbi, poštovana gospođo Tomašić?* (VL)

Za razliku od takvih brojnih primjera, mnogo je manji broj onih primjera imenovanja u kojima se prepoznaje određeni pragmatički naboj. Takvih je primjera imenovanja hrvatskih političarki ukupno 31, od čega su samo tri primjera pronađena u *Večernjem listu*. To su sljedeći primjeri:

- (1) *Po svršetku osnovne škole nadobudna Ruža je napustila Veliku Kopanicu, gdje je živjela s roditeljima, starijim bratom i šest sestara.* (VL)
- (2) *Tada 40-godišnja Ruža ne pomišlja na lagodan život u miru Korčule i obiteljskome okruženju.* (VL)

- (3) - *Ti pregovori su počeli poslije prvog kruga lokalnih izbora. I gospođa Vesna je bila odmah uključena u njih. I mislim da su gđa. Vesna Pusić i g. Ivan Vrdoljak ustvari pokrenuli tu inicijativu - rekao je Štromar i dodao da mu nije jasno zašto se Pusić predomislila.* (VL)

Primjeri s atribucijom osobnoga imena (primjeri 1 – 2) zastupljeni su u istome tekstu naslovljenom *Ruža Tomašić* koji se na stranicama *Večernjega lista* nalazi na podstranicama *Enciklopedija* → *Biografije*. Dakle, riječ je o životopisu ove političarke te je autor članka odabrane attribute *nadobudna* i *40-godišnja* dobro uklopio u kontekst i time im umanjio učinak negativne intonacije. U primjeru (3) autor članka prepričava razgovor ministra Predraga Štromara s voditeljima *Dnevnika Nove TV* te se imenovanje apozicijom i osobnim imenom (*gospođa Vesna*) u članku navodi kao citat. Ni ovaj se način imenovanja ne može smatrati strategijom neuljudnosti što se potvrđuje i širim kontekstom – u nastavku razgovora ministar je političarku imenovao neutralnim načinom (*gospođa Vesna Pusić*). Zaključiti se stoga može da se na promatranim stranicama *Večernjega lista* ne potvrđuju imenovanja koja bi imala pejorativan učinak ili ukazivala na spolnu diskriminaciju i rodnu neravnopravnost.

Suprotno tomu, na stranicama *24 sata* čak je 28 primjera kojima se može pripisati određeni pragmatički učinak. Najzastupljenije je ime *Kolinde Grabar-Kitarović* (čak 21 primjer). U kontekstu se negativnoga učinka mogu promatrati tri načina imenovanja – imenom, nadimkom i nepotpunim prezimenom:

- (4) *Kolinda* će na Novom Zelandu razgledati poznati filmski studio
Kolinda najpopularnija, Plenković drugi (24 sata)
- (5) *LEDOLINDA I MRZLI: Damir i Kolinda nisu se niti pogledali...*
Plenki i Koli idu u Ameriku. To bi doista moglo biti atraktivno
Zašto Koli Amere voli (24 sata)
- (6) *Kitarović* je pokazala zavidnu hrabrost. (24 sata)

Iako se imenovanje samo osobnim imenom smatra familijarnim, pri imenovanju predsjednice Republike Hrvatske taj je način imenovanja na neki način dobio svoje opravdanje u kampanji za predsjedničke izbore 2015. godine kada je njezino osobno ime postalo svojevrsni *brand* (primjerice, nalazilo se na promotivnim plakatima), a postoji i televizija koja prati njezin rad – *Kolinda TV* (www.kolinda.tv). Na stranicama *24 sata* (primjer 4) takav se način imenovanja vrlo često nalazi u novinskim naslovima, a opravdati se može i jezičnom ekonomijom, odnosno uštedom novinskog prostora. Taj se razlog može pripisati i primjeru (6) u kojemu je predsjednica imenovana samo drugim dijelom svojega dvočlanoga prezimena. Od spomenutih dvaju načina imenovanja kojima se u navedenim primjerima ne može pripisati strategija neuljudnosti znatno se razlikuju primjeri imenovanja nadimkom (primjeri 5). Nadimci *Ledolinda* i *Koli* ukazuju na iskazivanje nepoštovanja i neuljudnosti te su sasvim neprimjereni u novinskome diskursu. Razlozima njihove uporabe može se smatrati i težnja za efektnošću, kao i pozivanje čitatelja na dekodiranje

nadimka i time uključivanjem u tekst (osobito u primjeru *Ledolinda*). Ovdje se dakle u obzir stoga mora uzeti i reklamna funkcija novinskih naslova. (usp. Rišner, Glušac, 2011: 147–170)

Zabilježena su tri primjera uporabe ženskoga prezimena Vesne Pusić (*Pusićeva*) u istome tekstu. Autor članka naizmjenice rabi žensko prezime i prezime ženske osobe (*Pusićeva* – *Pusić*) te se time ujedno ukida i mogućnost interpretacije uporabe ženskoga prezimena u pejorativnome smislu. Tomu se može pripisati i sam oblik ovoga ženskoga prezimena – *Pusićeva*, a ne *Pusićka*:⁵

(7) *Takvu je ponudu, tvrde izvori expressa.hr, od novoga šefa UN-a Antonia Guterresa dobila i Pusićeva.*

Stier i Pusićeva nemaju neko mišljenje jedno o drugom.

Express je zamolio Pusićevu za komentar, ali je odbila. (24 sata)

Političarka Ruža Tomašić u samo je jednome primjeru imenovana osobnim imenom (*Ruža*). Autor članka opisuje *zoranizme* – zanimljive izjave Zorana Milanovića te prije svakoga njegova navoda kratkim naslovom nagoviješta o čemu će biti riječ:

(8) *Ne voli ni Ružu. (24 sata)*

Uporaba je samo osobnoga imena u primjeru (8) stoga izravan utjecaj jezične ekonomije i želje za efektnošću, a primjeru se ne može pripisati strategija neuljudnosti.

Političarka Jadranka Kosor u jednome je primjeru imenovana ženskim prezimenom:

(9) *Nakon više od desetljeća političkog djelovanja u samom vrhu HDZ-a, nakon karijere koja je kulminirala dovršetkom pregovora za pristup EU nakon premijerskog mandata, Jadranka Kosor neslavno je izbačena iz stranke. Iako se žalila na odluku suda časti, vrhuška je ostala odlučna u svome. Kosorica je "nanijela štetu ugledu stranke". (24 sata)*

Uporabom ženskoga prezimena političarke Jadranke Kosor ostvaruje se strategija neuljudnosti u navedenome primjeru. Time je prekršeno nekoliko Leechovih maksima: maksima takta zbog uporabe pejorativnog oblika političarkina prezimena, maksima velikodušnosti jer članak nije naumio povećati dobrobit osobe o kojoj se u njemu piše, a nisu ostvarene ni maksime simpatije i odobravanja jer je uporabom neuljudne strategije ostvarena namjerna devalorizacija političkog djelovanja bivše hrvatske premijerke.

5 Prema B. Kuni (2014: 78) „pojavu sklonjivih prezimena ženskih osoba ni u kom slučaju ne valja dovesti u vezu s Hrastinom (1954) preporukom da se tako istakne njihov bračni status, već prije s naglašavanjem obavijesti o gramatičkoj kategoriji roda.“ Nije isto kada se uporabi oblik Kosorova, dakle sa sufiksom *-ova*, kojim se „želi bavljenje javnim poslom prizemljiti, učiniti običnim, svakodnevnim, pa i trivijalnim.“ (Kuna, 2014: 79) Za razliku od oblika tvorenihi tim sufiksom ženska prezimena na *-ica* i *-ka* posreduju dublja, često negativna značenja kojih ne bi trebalo biti u medijskim objavama informativnoga karaktera ni u javnom diskursu uopće.

Političarka Milanka Opačić u dvama se primjerima imenuje strukturama koje imaju dodatni pragmatički učinak:

(10) *Branio je svoju odluku o podršci smjene Opačićke i Msića govoreći da to nisu sankcije te da je on osobno podržao Bernardićevu inicijativu.*

(11) *Buntovna Milanka*

Iz ovoga bi se mogao steći dojam da je Milanka Opačić nekakva buntovna dužnosnica, borac za demokraciju u stranci, za javnu kritiku vodstva, za ispravljanje krivih politika. Za javno pljuvanje po šefu koji vodi stranku u krivom smjeru. Ali jedino čega se sjećamo jest njezina tvrdnja nakon zadnjeg izbornog poraza i najavljenog Milanovićeva odlaska kako je predsjednik stranke najodgovorniji za poraz.

U primjeru (10) autor je članka upotrijebio žensko prezime (*Opačićka*). Pogleda li se širi kontekst, odnosno cijeli članak u kojemu se Milanka Opačić imenuje stilski neutralno (dakle, sintaktičkim mogućnostima koje su u ovome radu ubrojene u prvu skupinu te služe samo za identifikaciju), navedeni se primjer također može smatrati pragmatički neutralnim, a uporaba se ženskoga prezimena opravdava rodnim razlikovanjem u odnosu na prezimena političara za koja se rijetko rabi pejorativna stilizacija. Međutim, u primjeru (11) autor je članka osobno ime atribuirao pridjevom *buntovna* koji i svojom semantikom ističe negativne konotacije. Sintagma *buntovna Milanka* upotrijebljen je u funkciji podnaslova, a njegova se na prvi pogled negativna konotacija i uporaba neprimjerena za novinski diskurs ublažava već samim početkom teksta koji slijedi (*Iz ovoga bi se mogao steći dojam da je Milanka Opačić nekakva buntovna dužnosnica,...*).

Dnevne novine *24 sata* u hrvatskom privatnom i javnom diskursu često slove kao poluozbiljna tiskovina sklona, pored ozbiljnih informacija, posredovanju trivijalnih informacija te, shodno tomu, traču i stilski obilježenom leksiku u koji pripadaju i neuljudnim strategijama obilježeni modificirani oblici imena. To je posebice vidljivo u odnosu na imena i prezimena ženskih osoba, konkretno hrvatskih političarki i estradnih djelatnica čija su imena i prezimena predmetom ovoga rada. S obzirom na komunikacijski kontekst u kojemu se javljaju analizirani oblici imena i prezimena, valja reći da strategija uljudnosti nije uvijek ostvarena, što je očekivano s obzirom na status tiskovine u kojoj se javljaju modificirani oblici imena.

4.2. Rezultati istraživanja načina imenovanja pjevačica i glumica

U nastavku rada donosi se tablični prikaz zastupljenosti različitih načina imenovanja četiriju pjevačica i jedne glumice.

Tablica 2. *Uporaba različitih načina imenovanja žena na hrvatskoj estradnoj sceni*

	Zrinka Cvitešić		Natali Dizdar		Maja Šuput		Nina Badrić		Jelena Rozga		UKUPNO
	VL	24S	VL	24S	VL	24S	VL	24S	VL	24S	
IME + PREZIME	21	17	22	30	29	20	28	23	18	13	221
PREZIME	-	7	-	1	-	7	-	4	3	12	34
INICIJAL + PREZIME	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	1
APOZICIJA + IME + PREZIME	4	4	10	4	4	2	4	3	7	1	43
ATRIBUT + IME + PREZIME	2	-	2	-	-	1	-	-	-	-	5
ATR. + APOZ. + IME + PREZIME	-	-	4	1	1	2	3	1	1	3	16
APOZICIJA + PREZIME	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
ATR. + APOZ. + PREZIME	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
ATRIBUT + PREZIME	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
ATRIBUT + IME	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2	4
APOZICIJA + IME	-	-	1	-	-	1	-	-	-	-	2
ATR. + APOZ. + IME	-	-	2	-	-	1	-	-	-	-	3
ŽENSKO PREZIME	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
NADIMAK	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0
IME	23	19	9	14	16	16	15	19	20	19	170

Za razliku od imenovanja političarki gdje prevladavaju morfosintaktske strukture kojima je osnovna funkcija identifikacija, pri imenovanju žena s hrvatske estradne scene takav način također prevladava, ali u znatno manjoj mjeri. Od ukupno 500 pojava različitih načina imenovanja 321 je primjer s funkcijom identifikacije. U nastavku navodimo po jedan primjer potvrđenih mogućnosti neutralnog imenovanja:

- ime + prezime: *Nina Badrić izvela je svoju pjesmu nominiranu za hit godine "Dani i godine", a uz glavnu nagradu dobila je i koja je dobila i nagradu za radijski hit godine.* (VL)
- samo prezime: *Penelope Cruz bila je preskupa da glumi kolumbijku Ximenu pa je glumi Cvitešić.* (24 sata)
- inicijal imena + prezime: *Niko Kranjčar i Z. Cvitešić prvi put službeno pozirali kao par.* (24 sata)
- apozicija + ime + prezime: *Pjevačica Natali Dizdar (31) danas je 'izbacila' spot za slušani singl 'Ne reci zauvijek'.* (VL)
- atribut + ime + prezime: *Energična Maja Šuput (37) skakala je i plesala na pozornici u bijelom trikou zanimljivog kroja koji pomalo podsjeća na dječje pelene.* (24 sata)
- atribut + apozicija + ime + prezime: *Zadarska pjevačica Natali Dizdar (32) nedavno je objavila svoj četvrti album "Iluzije".* (VL)

g) apozicija + prezime: -

h) atribut + apozicija + prezime: -

i) atribut + prezime: *Zaljubljena Rozga posvetila Hauseru Čolićeve stihove. (24 sata)*

Pomalo iznenađuje činjenica kako postoji razlika u tretmanu imena i prezimena ženskih osoba s obzirom na karijeru. Tako su imena i prezimena političarki često donesena u neutralnom obliku za razliku od žena s estrade čija je neutralna imenska formula nerijetko zamijenjena imenom, prezimenom, nadimkom i drugim oblicima imena i/ili prezimena, a posebno je uočljiva razlika između *Večernjeg lista* i *24 sata*. Naime, prve dnevne novine prave jasnu razliku između političarki i žena s estrade u odnosu na njihovo imenovanje, i to tako da se češće rabe neutralni oblici imenovanja.

Osobito je zanimljivo prezime pjevačice Jelene Rozge. Umjesto navođenja cjelovite imenske formule u analiziranim člancima 15 se puta pojavilo njezino prezime kao samostalna identifikacijska oznaka (od čega 12 puta u *24 sata*). Budući da velik broj hrvatskih ženskih imena pripada *e*-vrsti, kao i prezime ove pjevačice, njezino je prezime shvaćeno kao ime te se u javnom diskursu nerijetko pojavljuje samostalno. Postoji nekoliko mogućih razloga zašto je to tako: redukcija imenske formule na njezin drugi dio posljedica je jezične ekonomije, a uzrok ekonomičnosti može se tražiti i u popularnosti glazbe Jelene Rozge te familijarnosti koja se želi postići uporabom prezimena kao samostalne identifikacijske odrednice.

Broj primjera kojima se postiže dodatni pragmatički učinak u ovoj je skupini imena znatno više – ukupno 179, od čega je čak 170 primjera imenovanja samo osobnim imenom (i to podjednako u *Večernjem listu* i *24 sata* – 83 : 87). Imenovanje je osobnim imenom pjevačica i glumica uobičajeno i u naslovima, kao i u tijelu teksta (primjeri 12):

(12) *Zrinka na Braču ima svoj maslinik i radi maslinovo ulje koja osvaja i vrijedne nagrade. (VL)*

Osim za novi album, Natali se sprema i za veliki koncert u Tvornici 9. prosinca gdje će premijerno izvesti novi singl, ali i izvesti pjesme iz svoje 13 godina duge karijere. (24 sata)

Da nije sve u poziranju, Maja je pokazala kad se primila ražnja i za svoju ekipu ispekla janje. (24 sata)

Nina od 90-ih do danas niti u jednom trenutku nije izgubila svoj zvjezdani status, a to je dokazala i prošlog tjedna kada je osvojila nagradu za hit godine "Cesarica" za svoj hit "Dani i godine". (VL)

Jelena proslavila 40. rođendan, evo koliko se promijenila tijekom godina. (VL)

Budući da je navedeni način imenovanja (samo osobnim imenom) pjevačica i glumica vrlo zastupljen na promatranim stranicama dnevnih novina, može se zaključiti da se time ujedno i gubi onaj pragmatički učinak koji takva uporaba imena izaziva kod imenova-

nja hrvatskih političarki. S obzirom na tematiku članaka⁶ u kojima se promatrana imena spominju (vrlo ležerne, svakodnevne i zabavne teme namijenjene razonodi i zabavi), ton familijarnosti u imenovanju samo osobnim imenom ima cilj publiku približiti spomenutim osobama i jače ih povezati s njim, a u svakom slučaju izostaju negativne konotacije. Preostalih devet primjera neformalnog imenovanja pjevačica i glumica također potvrđuju navedeno – u njima je osobno ime pobliže određeno apozicijom ili atributima:

(13) *Prava senzacija: Sjajnu Zrinku ćemo gledati na filmu, ali uživo (24 sata)*

Dok je lijepa Zrinka pozirala fotografima na crvenom tepihu s oduševljenjem ju je promatrao i glumac David Suchet kojeg većina zna kao legendarnog detektiva Poirota. (24 sata)

Ubrzo nakon toga sličnu fotografiju objavila je i njegova Jelena

Filip Dizdar ne bi se volio transformirati u sestru Natali jer ne bi dosegnuo njezinu ljepotu, a smatra kako bi odlično "skinuo" Jasmina Stavrosa i njegove pokrete. (VL)

4.3. Usporedba načina imenovanja političarki, glumica i pjevačica

U nastavku rada donosimo tablični prikaz u kojemu se uspoređuje učestalost pojedine morfosintaktičke strukture za imenovanje žena.

Tablica 3. *Usporedni prikaz učestalosti različitih načina imenovanja žena u politici i na estradi*

	ŽENE U POLITICI			ŽENE S ESTRADJE		
	VL	24S	UKUPNO	VL	24S	UKUPNO
IME + PREZIME	101	85	186	118	103	221
PREZIME	66	93	159	3	31	34
INICIJAL + PREZIME	4	0	4	0	1	1
APOZICIJA + IME + PREZIME	32	15	47	29	14	43
ATRIBUT + IME + PREZIME	1	3	4	4	1	5
ATR. + APOZ. + IME + PREZIME	32	18	50	9	7	16
APOZICIJA + PREZIME	11	7	18	0	0	0
ATR. + APOZ. + PREZIME	0	1	1	0	0	0

6 „U okviru publicističkog funkcionalnog stila ostvaruje se mnogo različitih žanrova koji su nastali kao posljedica mnogobrojnih funkcija novina, radija i televizije (informativne, promidžbene, pedagoške, zabavne itd.). Ti se žanrovi okvirno mogu podijeliti u dvije skupine: prvu skupinu čine žanrovi kojima je osnovna namjena da obavijeste, a drugu žanrovi u kojima su u većoj ili manjoj mjeri prisutne i značajke književnoumjetničkog funkcionalnog stila.“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 243) Analizirani članci pripadaju prvoj skupini žanrova: dakle, njihova je primarna funkcija obavijesna, a u njima prevladavaju „jednostavne rečenice, nefigurativan i neekspresivan jezik.“ (Frančić, Hudeček, Mihaljević, 2005: 243) Nakon analize članaka može se zaključiti kako jezik kojim su pisani ti tekstovi nije nefigurativan i neekspresivan, čemu ponajviše pridonose i neformalni načini imenovanja ženskih osoba.

	ŽENE U POLITICI			ŽENE S ESTRADE		
	VL	24S	UKUPNO	VL	24S	UKUPNO
ATRIBUT + IME	2	1	3	0	4	4
APOZICIJA + IME	1	0	1	1	1	2
ŽENSKO PREZIME	0	5	5	0	0	0
NADIMAK	0	3	3	0	0	0
IME	0	19	19	83	87	170

Istraživanje je pokazalo kako je najčešći oblik imenovanja ženskih osoba s hrvatske estrade stilski neutralna kombinacija imena i prezimena, i to tako da je u *Večernjem listu* pronađeno 118 pojava toga oblika, a u *24 sata* njih 103. Drugi je najčešći oblik imenovanja ženskih osoba s estrade osobnoimenski: u *Večernjem listu* 83, a u *24 sata* 87. Iako je polazna pretpostavka bila da će takav način imenovanja imati negativne pragmatičke učinke, rezultati su pokazali suprotne težnje: takva imenovanja imaju ton familijarnosti te im je cilj imenovane osobe približiti publici bez ikakvih negativnih konotacija. Dokaz su tomu i atributi pozitivne semantike koji se javljaju uz osobno ime (npr. *sjajna/lijepa Zrinka*). Slično je i s učestalom uporabom prezimena, osobito pjevačice Jelene Rozge – upotrijebljeno uz attribute pozitivne semantike (npr. *zaljubljena Rozga*) ili samostalno. I prezimena ostalih žena s estrade javljaju se samostalno (*Badrić* četiri puta, *Šuput* sedam puta, *Dizdar* jednom i *Cvitešić* sedam puta), a glavni je razlog tomu ekonomičnost izraza, dok negativne konotacije izostaju. Zanimljivo je primijetiti da se kombinacija apozicije s imenom i prezimenom dvostruko češće pojavljuje u *Večernjem listu* (29) nego u *24 sata* (14), što se može objasniti time da *Večernji list* daje informacije o zanimanju osobe o kojoj se radi u članku, dok se *24 sata* više usmjerava na osobni, a ne profesionalni identitet osobe.

Kao i pri imenovanju žena s estrade, tako se i pri imenovanju hrvatskih političarki najčešće javlja kombinacija imena i prezimena: u *Večernjem listu* riječ je o 101 pojavnici, a u *24 sata* o njih 85. Međutim, za razliku od imenovanja žena s estradne scene, političarke se znatno češće imenuju i drugim *neutralnim* morfosintaktičkim strukturama: drugi je najčešći način imenovanja političarki uporaba samo prezimena (ukupno 159 pojava), a slijede kombinacije atributa i apozicije s imenskom formulom: zanimljivo je primijetiti da se imenovanje atributom i apozicijom uz imena i prezimena potvrđuje gotovo dvostruko češće u *Večernjem listu* (43) nego u *24 sata* (24), što se može protumačiti činjenicom da je *Večernji list* precizniji u određivanju profesije ženske osobe, a time i pokazuje više poštovanja i prema osobi i prema njezinoj profesiji. Kada je riječ o drugoj skupini morfosintaktičkih struktura imenovanja koja omogućuju i prisustvo negativnih konotacija, *Večernji list* ne iskorištava takve mogućnosti: od triju primjera imenovanja političarki koji pripadaju ovoj skupini (*nadobudna/40-godišnja Ruža, gospođa Vesna*), analiza je primjera u širem kontekstu potvrdila da se njima ne iskazuju negativni pragmatički učinci, tj. da nisu sredstva iskazivanja neuljud-

nosti. Međutim, u *24 sata* potvrđuju se primjeri koji imaju negativne konotacije: primjerice, nadimci za imenovanje predsjednice Republike: *Ledolinda* (u istom je članku, tj. u njegovu naslovu ministar obrane Republike Hrvatske Damir Krstičević referiran kao *Mrzli*) i *Koli* (u jednom od članaka gdje je potvrđen taj nadimak premijer Republike Andrej Plenković nazvan je *Plenki*), kao i uporaba ženskih prezimena (npr. *Kosorica*).

5. ČITATI IZMEĐU REDAKA ILI KAKVU JE ŽENU STVORIO MEDIJSKI DISKURS – ZAKLJUČNO

Večernji list u hrvatskoj se javnosti smatra ozbiljnim i relevantnim dnevnim novinama, dok *24 sata* odlikuje gdjekad ozbiljan pristup temama, ali i sklonost traču. U *Večernjem se listu* češće pojavljuje cjelovita imenska formula nego u *24 sata*, što ukazuje na profesionalnost i veće poštovanje koje autori članaka iskazuju prema osobama o kojima pišu. Prema J. Siliću (2006: 77) „neutralna jezična sredstva imaju prevlast načelno u informativnim, popularizatorskim, prosvjetiteljskim i pedagoškim, a ekspresivna u propagandnim, agitativnim i zabavnim žanrovima.“ Budući da u prvu skupinu, između ostalih, pripadaju vijest, intervju i reportaža, dakle žanrovi koji su predmetom ovoga istraživanja, moglo se očekivati da će u njima prevladavati neutralna jezična sredstva, među kojima treba promatrati i neutralne načine imenovanja ženskih osoba. Ipak, analiza je pokazala da to nije uvijek tako jer je uočen znatan odmak: potvrđeni su primjeri ženskih prezimena, samostalne uporabe prezimena i imena, nadimci, kombinacije atributa i imena, što znatno odudara od očekivanoga u odnosu na *neutralno* imenovanje, dakle od uporabe cjelovite imenske formule ponekad pobliže objašnjene apozicijom ili atributom ili atributnim/apozicijskim skupom.

U zaključnim se razmatranjima moramo vratiti i polazištu za analizu te u obzir uzeti i korpus, kao i širi kontekst: „Hoćemo li neku poruku ili govorni čin shvatiti kao uljudne ili potencijalno uvredljive, ovisi ne samo o njihovoj sadržaju već i o brojnim drugim aspektima: ponašanju njihova odašiljačatelja, primijenjenim načelima uljudnosti, (...) okolnostima u kojima je ona izrečena (...). Čak i pisana poruka, iako fiksirana medijem kojim se prenosi, nudi različite mogućnosti shvaćanja uljudnosti, ovisno o tome (...) kakve su forme oslovljavanja primijenjene itd. Uljudnost ovisi o vrlo širokom kontekstu primjene te je moguće da poruka koja u jednoj situaciji i s jednim sugovornikom funkcionira kao uljudna, a u drugom kontekstu i s drugim sugovornikom bude shvaćena čak i kao uvredljiva.“ (Marot Kiš, 2005: 68) Promotri li se navedeno u kontekstu medija – mrežnih stranica dnevnih novina – koji u ovom slučaju podrazumijevaju jednosmjernu komunikaciju koja ne ostavlja previše prostora za različite interpretacije i shvaćanja, nameću se sljedeći zaključci: *24 sata* (u odnosu na *Večernji list*) novine su u kojima su zastupljeniji načini imenovanja s negativnim konotacijama; političarke se češće imenuju sredstvima koja osiguravaju negativne konotacije (ženska prezimena, nadimci, osobno ime); imenovanje žena s estrade u pravilu nema negativne konotacije te se uporabom morfosintaktičkih sredstava, za koja

smo pretpostavili da iskazuju negativne konotacije, iskazuje suprotno: pozitivne konotacije i familijarnost s ciljem približavanja publici.

Literatura

- Babić, Stjepan, 1991. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, HAZU.
- Frančić, Anđela; Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, 2005. *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Frančić, Anđela, 1996. Pregled mijena imenske formule i osobnog imena u njoj (na primjerima iz medicinske antroponimije). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 22/1. 17–36.
- Frančić, Anđela, 2002. *Međimurska prezimena*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Frančić, Anđela, 2007. Što je osobno ime?. *Folia onomastica Croatica* 15. 71–80.
- Frančić, Anđela, 2008. Ženska prezimena i(li) prezimena ženskih osoba. *Riječki filološki dani* 7. ur. Ines Srdoč-Konestra, Silvana Vranić. Rijeka: Filozofski fakultet, str. 579–588.
- Gluhak, Alemko, 2001. O hrvatskim prezimenima ženskima i dvostrukima. *Folia onomastica Croatica* 10. 67–82.
- Grice, Henry Paul, 1987. Logika i razgovor. *Kontekst i značenje*. ur. Mišević, Nenad i Potrč, Matjaž. Rijeka: Izdavački centar Rijeka, str. 55–67.
- Hraste, Mate, 1953. O ženskim prezimenima. *Jezik* 2/5. 136–140.
- Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica, 2009. *Jezik medija: publicistički funkcionalni stil*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Kekez, Stipe, 2011. Prezime na naglasnoj razini kao razlikovni, identifikacijski čimbenik. Kako ga očuvati?. *Fluminensia* 23/2. 57–70.
- Kuna, Branko, 2014. Morfosintaksa i pragmatika hrvatske imenske formule ženskih osoba. *Fluminensia* 26/2. 71–90.
- Leech, Geoffrey, 1983. *Principles of pragmatics*. London, New York: Longman Group Ltd.
- Lubina, Tihana; Brkić Klimpak, Ivana, 2014. Rodni stereotipi: objektivizacija ženskog lika u medijima. *Pravni vjesnik: časopis za pravne i društvene znanosti Pravnog fakulteta Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku* 30/2. 231–232.
- Maretić, Tomo, 1924. *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*. Zagreb: JAZU.
- Marot, Danijela, 2005. Uljudnost u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji. *Fluminensia* 17/1. 53–70.
- Matešić, Mihaela; Marot Kiš, Danijela, 2015. Pragmatika gramatičkih oblika: morfološka i sintaktička sredstva kao načini za iskazivanje uljudnosti. *Fluminensia* 27/2. 103–116.
- Rišner, Vlasta; Glušac, Maja, 2011. *Kroz mijene i dodire publicističkog stila*. Osijek: Filozofski fakultet.
- Silić, Josip, 2006. *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*. Zagreb: Disput.
- Šimunović, Petar, 1985. *Naša prezimena, porijeklo, značenje, rasprostranjenost*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Šimunović, Petar, 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing, Tehnička knjiga.
- Vrban, Marta, 2016. *Strategije uljudnosti i neuljudnosti u polemikama hrvatskih književnika* (diplomski rad). Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet.
- Yule, George, 1996. *Pragmatics*. Oxford: Oxford University Press.
- Zakon o osobnom imenu*. NN, 118/12. <http://www.zakon.hr/z/43/Zakon-o-osobnom-Imenu> (posljednji put pristupljeno 29. 7. 2017.)

WHAT KIND OF WOMAN WAS CREATED BY MEDIA DISCOURSE? NAMING OF WOMEN IN THE MEDIA

Summary

The paper first suggests the features that characterize a surname, as an obligatory constituent of a nominal form and make it its most important component: surnames are constant, invariable, inherited, and serve first and foremost the purpose of identification, but can also be a source of multiple information on the bearer (e.g. indicate origin, family heritage, material and social status, nation and religion, etc.). The paper thus tackles the use of female persons' surnames in written media. The corpus consists of two points: the use and ratio of different practices in naming five Croatian lady politicians compared to those of naming five Croatian singers and actresses. Regarding (im)politeness strategies, the analysis focused on morphosyntactic structures activated in naming (use of first name, female surname or nickname).

Keywords: female surname, surname of a female person, suffixes *-ica* and *-ka*, gender inequality, politeness theory, media discourse